

דף ע"ג

דף ע"ג

א) כסבור שומן הוא ואכלו. ופי' רש"י
דאע"פ דהוי מתעסק מ"מ חייב גבי חלב
שכן נהנה, וכדאמר שמואל בכריתות יט.;

דף ע"ג

בפתיחה הכוללת להל' שבת (הו"ד במנח"ח במוה"ש קוצר [אות ד']) מדייק מרש"י דגם זורע שיעורו כגרוגרות (וע' בתוצא"ח סי' י"ד - א' שדייק כן נמי מרש"י כריתות יז. ע"ש). אבל הרמב"ם פ"ח משבת הל"ב כתב דזריעה בכל שהוא, וע"ש במג"מ מקורו לזה.

ובעיקר מלאכת זורע ע' ברש"ש שכתב דאף דכל זמן שלא נשרש כמאן דמנח בכדא, מ"מ כיון דע"י זריעתו עכשיו ישרש אח"כ חייב וכמו באופה. וכתב הרש"ש שאם לקט הזרע קודם שנשרש נראה דפטור למפרע על מה שזרע כיון דלא נתקיימה מחשבתו, וכדלעיל דף ד. באפיית פת דאם רוצה הפת מן התנור קודם שנאפה פטור, וכן להיפך בזריעה חייב אף שלא נשרש עד אחר שבת מ"מ חייב, ומזה נראה לומר דכמו"כ האופה בשבת עם חשיכה אף שלא נאפה עד למוצא"ש (ורק ברודה פת מהתנור שלא נגמרה המלאכה כלל פטור) אולם ע' במנח"ח מצוה רצ"ח [אות י"ד] שנקט דהדביק פת בתנור סמוך לחשיכה ולא נאפה עד מוצא"ש דמותר, וכ"כ האגלי טל זורע סק"ח - ח' וביאר דרק בזורע יש חיוב בחול דבזורע החיוב נגמר תיכף בשעת זריעה כשמתכוין לכך, וע"ע לעיל שכתב דבזורע חייב אפילו כשהסירם מהקרקע קודם שהושרשו (ונמצא חולק עם הרש"ש בתרתי), וע"ע בחלקת יואב או"ח סי' י' ובהשמטות, ובאפיקי ים ח"ב סי' ד'.

ד) רש"י ד"ה על מנת לתפור. אבל קורע שלא לתפור לא הוא במשכן. ובשו"ת אחיעזר (ח"ב, ה', ז') הובא קושיית

והק' הקו"ש (ח"ב סי' כ"ג ה'-ז') הא יש גזה"כ לפטור מתעסק ומהיכי תיתי דחלב אינו בכלל והאיך אתי סברא של שכן נהנה ומפקי להקרא. ות"י דגדר של מתעסק הוא דלא נקרא מעשה של האדם אלא שהוא נעשית מאליה, וולכאו' זה דלא כרע"א דסבר דמיקרי עבירה בשוגג רק דיש פטור קרבן ועי' [ובחלבים ועריות האיסור אינו המעשה אלא ההנאה ולכן לא שייך פטור מתעסק דאף בלא מעשה חייב (ובזה ביאר דברי הר"ן בחולין שכתב דלא שייך פטור של אינו מתכוין באיסורי אכילה "שכן נהנה", דהיסוד של אינו מתכוין ג"כ הוא משום דלא מיקרי מעשיו ובחלבים לא בעינן מעשיו), וכע"ז כתב האתון דאורייתא כלל כ"ד.

והקה"י סי' ל"ג כתב דזה אינו מתאים עם מש"כ התוס' סנהדרין דף ס"ב בתי' הראשון דאף גבי שבת חייב במתעסק היכי דנהנה והרי בשבת ודאי שאין האיסור ההנאה אלא גוף המלאכה, ולכן כתב הקה"י דבדואי נחשב מעשה אף במתעסק אבל הגזה"כ הוא דבלא כוונה אינו חייב וכל שנהנה הוא כאילו נתכוין, ע"ש. וע"ע בברכ"ש כתובות סי' י"ב.

ב) נתכוין לזרוק ב' זורק ד'. וקשה דאם לא הלך להמקום שזרק הא לא מלאכת מחשבת כמו נתכוין לזרוק ד' זורק ח', וע' בשיטה להר"ן ובתוס' ב"ק כו: (בד"ה נתכוין) דמיירי שהגיע להמקום שזרק רק הוא חשב שהיה ב' ובאמת היה ד'.

ג) הזורע וכו'. ופירש"י דשיעורן של אלו כגרוגרות חוץ מחורש. ע' בפרמ"ג

דף ע"ג

אולם הביאור הלכה (סי' ש"מ ד"ה על ב' שערות) לא חילק בזה וכתב דכולם אסורים מן התורה, וכן הוא מפורש במאירי לעיל (ג:). [אבל יש סמוכים לסברת האחרונים מדברי רבנו ירוחם שגם הוא כתב דח"ש אסור מן התורה במלאכת שבת ומ"מ גבי כתיבה כתב שהוא מדרבנן והביאור הלכה שם העיר בזה, ולפי"ד ניחא דכתיבה שאני וכ"כ בספר משנת השבת, וע"ע שם מה שהביא רא"י לדבריהם מתוספתא (ביצה פ"ד ה"ד) שכתב דכותב אות א' אינו חייב אלא משום שבות]. ובעיקר הנידון דבשאר מלאכת שבת אם יש בזה איסור חצי שיעור מה"ת ע' לקמן דף ע"ד אות ה' משנ"ת בזה.

ו) תוד"ה הקושר והמתיר. התוס' דן אם גבי מתיר בעינן ע"מ לקשור ומביא שהוא מחלוקת רש"י והר"ח (וע' בתויו"ט שהק' דרש"י פי' כן רק לפי הה"א, וע' ברעק"א), והרא"ש העתיק דבריו אבל לקמן בסי' ו' פסק דבעינן ע"מ לקשור דהכי הוי במשכן והביאו הב"י סי' שי"ז, אבל התפארת שמואל שם דייק מהרמב"ם והסמ"ג שלא חילקו בזה דהם סוברים דלא בעינן ע"מ לקשור, וכן דייק במעשה רוקח על הרמב"ם והובא כל זה בהביאור הלכה סי' שי"ז, א' (ד"ה דינו כמו).

והתפא"ש הק' על הרא"ש דאין סברא לומר דצריך ע"מ לקשור דבשלמא גבי קורע ומוחק וסותר כל אלו מקלקלים הם ולכן בעינן ע"מ לתקן דומיא דמשכן משא"כ מתיר דהוי מלאכה גמורה ככל המלאכות מאיזה טעם ניבעי שיהא בדיק

האחרונים דהכא פטר רש"י קורע שלא ע"מ לתפור משום דלא הוי במשכן ולעיל (לא:): ד"ה לעולם כתב דהפטור הוא משום דהוי מקלקל, ותי' האחיעזר דהתם הוא אליבא דר"י דמלאכה שא"צ לגופה חייב ולכן ליכא למיפטר שלא ע"מ לתפור משום דלא הוי במשכן דלדידיה לא בעינן דצורך המלאכה יהא דומה למשכן ולכן אין לפוטרו אלא משום מקלקל (ואה"נ לר"י אם הוא מתקן חייב אע"ג דאינו ע"מ לתפור כמו קורע על מתו), משא"כ מתני' דמשמע דפטור כשאינו ע"מ לתפור בכל גווני צ"ל שהוא אליבא דר"ש דפוטור במלאשאצ"ל"ג ולכן פטור בכל קורע שלא ע"מ לתפור משום דזה לא היה הצורך שהיה במשכן, וכ"כ בנשמ"א כלל כ"ט. ולהדיא נחלקו רש"י ותוס' לקמן (קה:): דלרש"י קורע על מתו הוי מלאכה שאצ"ל"ג ולתוס' הוי צריכה לגופה. ועיין שפ"א תי' אחר וע"ע מ"ש לקמן (ע"ב) על התוס' ד"ה וצריך לעצים.

ה) תוד"ה העושה שני בתי נירין. הק' למה פרט השיעור הכא טפי משאר מלאכות, ותי' הר' מרדכי בנט בספרו מגן אבות דשאני הני מלאכות משאר מלאכות דבשאר מלאכות יש שם מלאכה אף על פחות מהשיעור רק שאינו חייב אבל הוא אסור מן התורה כמו כל ח"ש כדאיתא ברש"י (עד.). ד"ה וכי מותר, אבל הני מלאכות קים להו לחז"ל דבפחות מהשיעור ליכא שם מלאכה כלל ומותר מן התורה, והובא דבריו במנ"ח מוסף השבת "העושה שני בתי נירין", וכ"כ הקר"א והשפ"א.

דף ע"ג

להתרותו משום התולדה אלא דגם אם מתרה משום האב מהני.

והמנ"ח שם הק' למה צריך להתרותו בשם המלאכה הא יש רק איסור א' של שבת, והביא דהרמב"ם באמת סובר דא"צ לומר לו שם האיסור. ואומרים בשם הגרי"ז שיש בזה ספרי מפורשת פר' שלח גבי מקושש ויקריבו אותו מגיד שהתרו בו מעין מלאכתו מכאן לכל אבות מלאכות שבתורה שמתרין בהן מעין מלאכתן עכ"ל. והתוצאות חיים תולה זה אם מלאכות הוי שמות מחולקים או גופים מחולקים והביא מהירושלמי דמתרה אותו משום "מחלליה מות יומת" וכתב דלמ"ד הבערה לחלק יצאת ילפינן דהוי שמות מחולקים כמו הבערה דהוי שם בפנ"ע אבל לשאר המ"ד דילפינן ממחלליה מות יומת או אחת שהיא הנה אז הוי גופין מחולקים וא"צ להתרותו בשם המלאכה והכי סבר הירושלמי.

(ט) בא"ד אבל בריש פרק תולין וכו'. התוס' כתב דאין ראי' מהגמ' (קלח.) דמשמר מתרינן בה משום בורר או מרקד דצריך להתרותו בשם האב דה"ה אם מתרהו אל תשמר חייב אבל אם מתרהו בשם האב הבלתי נכון אז אינו מהני "דסבר שהוא מלעיג לו", והק' הגרי"ז (ליקוטי הגרי"ז י"ב, ג') דלמה צריך לזה דכיון דדעת התוס' הוא דצריך להתרות בשם עיקר המלאכה אם אין זה האב הא לא הוי התראה כלל, והמנ"ח (ל"ב) סבר דדעת תוס' בתי' זה דלא צריך להתרות בשם המלאכה כלל [ולא משמע כן מדברי התוס']. (והאילת השחר בב"ק (ב.) הק')

דומה למשכן, והביאה"ל הביאו וכתב דמהאי טעמא ליכא ראי' מהר"ח שהביא תוס' דהוא סבר דבעינן ע"מ להתיר דאף אם היה כן במשכן מ"מ לא בעינן דומיא דמשכן ממש, והביאה"ל הק' על הרא"ש דאף בקורע לא בעינן שיהא ע"מ לתפור היכי דהוי מתקן כמבואר לקמן (קה:): דקורע על מתו חייב. [וכל זה הוא לשיטתו דלא בעינן ע"מ לתפור אלא משום מקלקל אבל תוס' הוא לשיטתו דקורע לא הוי מלאכה כלל אלא כשהוא ע"מ לתפור כמ"ש הרע"א, ועיין מ"ש על תוס' (ע"ב) ד"ה וצריך לעצים].

(ז) תנא הזורע והזומר והנוטע והמברין והמרכיב כולן מלאכה אחת הן. ויש בזה ד' שיטות, (1) רש"י כתב דזורע ונוטע ומברין ומרכיב כולן הוי אב ורק זומר הוי תולדה [והתוצ"ח (עמ' צ"ד) כתב דבכולן הוא נותן הזרעים בקרקע משא"כ זומר הוא מסלק הזרעים], (2) הרמב"ם כתב דכולן הוי אבות [ואף שמשקה זרעים הוי תולדה כמבואר במו"ק (ב:): צריך לחלק דהתם לא הוי מעשה בגוף האילן (משנת שבת)], (3) הר"ח כתב דרק זורע הוי אב והשאר הוי תולדה וכן הוא שיטת הרמ"ך הובא בכ"מ (הל' שבת ז', ב') וכ"כ המאירי כאן והיראים (רע"ד), (4) הריטב"א וה"ש"טה להר"ן כתבו שזורע ונוטע הוי אב והשאר הוי תולדה.

(ח) תוד"ה משום זורע. התוס' דן אם צריך להתרות התולדה משום האב או סגי להתרותו משום התולדה, ולקמן צו: כתב תוס' בפשיטות דצריך להתרות בשם האב, והרמב"ן והרשב"א שם נקטו דודאי מהני

דף ע"ג

משום דאינו מלאכה בעצם אלא ע"י כוונתו נחשב למלאכה, והביא דכן הוא דעת הכ"מ (י', י') דקורע לא הוי מלאכה אלא כשהוא ע"מ לתפור ומטעם זה הפותח בית הצוואר אינו חייב משום קורע, והוא מדברי הריטב"א מכות (ג:), אבל הרע"א תמה על זה דהא מפורש הוא לקמן (קה:): דקורע על מתו ובחמתו חייב דהוי תיקון, וש"מ דהא דבעינן ע"מ לתפור הוא רק משום דאל"ה הוי מקלקל ולא משום דחסר בגוף המלאכה. והקה"י תי' דהתם שאני דהגברא נהנה מהקריעה גופא לא רק שמשתמש בה לד"א ולכן רק התם הוי מלאכה בלא ע"מ לתפור אבל כל שמשתמש בהקריעה לד"א צריך שיהיה ע"מ לתפור עיי"ש. [ועי' ברא"מ הורביץ מה שתי' בזה אבל לא יתורץ הכ"מ והריטב"א בדבריו]. אולם ע' בביאור הלכה סו"ס ש"מ שנקט בדעת התוס' דכשא"צ לעצים פטור משום דהוי מקלקל כלפי מלאכת קוצר, וכן נקט הקרן אורה לעיל עמוד א', ע"ש ובקה"י משה"ק ע"ז.

וע' בנשמת אדם כלל י"א סק"ב שנקט דדוקא בעצים בעי דצריך לעצים ולא בעשבים ושאר ירקות, וכ"כ המנחת חינוך קוצר סק"ג ובאג"ט חורש (ז' - ח' וט') אולם האג"ט מוכיח מתוס' מו"ק ב: (בד"ה וצריך לעצים) דגם בשאר דברים אינו חייב משום קוצר כשא"צ להם, ע"ש.

(י"ב) והקוצר. ע' בזכר יצחק סי' מ"ה שהוכיח דחייבא דקוצר הוא מה שמבדילו ומפסיקו מחיותו (והוכיח כן מהירושלמי דצד דגים מהמים חייב משום קוצר) ואף שלא הי' מחובר, אולם הדבר אברהם ח"א

דאם רבא או ר' זירא ס"ל שהוא דומה למה יסבור האדם שהוא מלעיג עליו).

(י' בא"ד ועוד ראי' וכו' ולא משני דלהכי קרי ליה אב דצריך להתרות התולדה בשמו. והתוס' לקמן תי' דזהו מה שתי' הגמ' הך דהוי במשכן חשיבא קרי ליה אב דהיינו שצריך להתרות התולדה בשמו. והרמב"ן והרשב"א שם הק' למה לא אמר נפק"מ דמהני ההתראה בשם האב ותי' דכיון דסבר ר' אליעזר דחייב על תולדה במקום אב א"כ צריך להתרות התולדה בשם התולדה, [והתוס' סובר דלא פליגי ר"א ורבנן אלא לגבי חילוק חטאות ולא לגבי התראה ועיין בחידושי רא"ל מאלין ובתוצ"ח (ה', ה'-ו') מ"ש בזה].

(י"א) זומר וצריך לעצים. ע' בתוס' דאפי' לר' יהודה דמחייב במלאכה שאצל"ג פטור כשא"צ להעצים והביא עוד דוגמאות לזה כמו קורע שא"צ לתפור וגם מוחק כשלא ע"מ לכתוב, וכן בכבשים דכל שאין כוונתו להוציא המים אין זה מלאכת דש כלל ורק כשרוצה המים ע"י כוונתו הוי מלאכת דש, והקה"י הביא עוד כמה דוגמאות מהמ"מ (י"ב, י"ב) לענין מכבה גחלת של מתכת כשלא נתכוין לצירוף וקטימת קיסם דהוי עשיית כלי רק אם רוצה הקיסם לחצות בו שיניו, וכן השימ"ק כתובות (ו.) דמפיס מורסא הוי עשיית פתח רק כשהוא לעשות פה, וכן הרמב"ן והר"ן סוף פרק י"ד דמיעוט ענבי הדס הוי מלאכה רק כשצריך לההדס, עיי"ש מ"ש בכל זה.

ובסברת התוס' ע' ברעק"א בגהש"ס שנקט בסברת התוס' דאפילו אינו מקלקל פטור

דף ע"ג

בגידולי קרקע מ"מ מפרק שהוא תולדה יכול להיות אף באינו גדו"ק עיי"ש באריכות וכע"ז כתב הרמב"ן שם לחלק בין דישה בפרי עצמו דהוי דוקא בגדו"ק משא"כ חולב שמוציא מה שמכוסה בתוך הכיס הוי דומיא דדישת קרקע.

ור"ת סובר דהוי משום ממחק שמחליק הדד, (והמהר"ם סובר דגם מפרק דסוגיין הוי משום ממחק אבל ברשב"א שם מביא ר"ת בספר הישר דתרי מפרק יש, בסוגיין הוי דש ובחולב הוי מפרק), ורש"י לקמן הביא יש אומרים דהוי קוצר והרש"ש שם העיר דכן הוא להדיא בהירושלמי כאן, והרשב"א כתובות (ס.) הביא מהר"ש בן אברהם דהוי גוזז וכן הביא התורהא"ש (צה.) מהריב"א דכל דבר דהוא מכביד על בע"ח כשמסירו ומקיל עליו הוי גוזז, והיראים (רע"ד) כתב דהוי טוחן, ועל כולם קשה קושיית התוס' דמ"ש אם הוא לתוך הקדרה או לתוך הקערה, ותי' האג"ט דס"ל כדעת הרי"ף שם והגאונים דהסוגיא שם מיירי ביו"ט ומותר משום אוכל נפש ומ"מ לתוך הקערה אסור עיי"ש באורך. (והרשב"א דף קמ"ד מבואר דמלבד האיסורים הנ"ל שייך עוד איסור של בורר (אם אינו לאלתר וכדומה) דהבהמה חשיב פסולת).

י"ד) והמעמר אמר רבא האי מאן דכניף מילחא ממלחחא חייב משום מעמר אביי אמר אין עימור אלא בגדולי קרקע. ע' בתוס' ביצה לא. שהוכיח מסוגיין דלא שייך עימור אלא במקום גידולו (דדוקא ממלחחא), וכ"כ הר"ן שם לג: (יט. בדפי

סי' כ"ה סקי"ד כתב להיפך דאפילו היכא דליכא יניקה חייב מה שתלש מחובר (והוכיח כן מהרמב"ם פ"ח הל"ד דתאנים שיבשו התולש חייב, וע' בתוס' לקמן קנ: ד"ה במחובר דסובר דפטור, וע"ש). וכן נקט הגר"ח (סטנסיל) דחייב מה שעקר הדבר מחיבורו אפי' לא הפסיק יניקתו, וביאר בזה הרמב"ם פ"ח הל"ד דגבשושית שעלו בה עשבים והגביהה מן הארץ והניחה ע"ג יתדות דחייב משום תולש, הרי דאף שעדיין יונק מן הארץ חייב משום שעקרו מחיבורו, אולם ע' בלבוש סי' של"ו ס"ח שביאר דהחיוב שם מה שממעט ביניקתו (ורש"י ותוס' פא: דס"ל דפטור היינו דסברי דכל שלא הפסיק יניקתו לגמרי פטור, כ"כ האו"ש פי"ד ממאכ"א הי"ד בהג"ה).

י"ג) תוד"ה מפרק. בהאיסור חולב רבו השיטות ונבאר קצת, שיטת רש"י ותוס' הוא דחולב הוי דש וכן הוא ברי"ף וברא"ש כאן וברמב"ם (ח', ז') וברמב"ן וברשב"א לקמן (צה.), ור"ת הק' דאין דישה אלא בגידו"ק, ויש בזה ג' מהלכים (1) תוס' הכא סובר דאזיל כר"י דסבר יש דישה שלא בגדו"ק ופסקינן כוותיה, והרשב"א שם הביא דעת רה"ג דסובר דלא פסקינן כר"י ובאמת לדידן חולב הוא רק מדרבנן, (2) אבל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש פסקו דאין דישה אלא בגדו"ק ומ"מ פסקו דחולב חייב משום דש, והמ"מ סובר שדעתם הוא דבהמה חשיבא גדו"ק (והתוס' הק' על פי' זה, ועיי' חת"ס ואג"ט במלאכת דש מה שיישבו). (3) והר"א בן הרמב"ם תי' דאף דהאב מלאכה הוא רק

דף ע"ג

וכברה הוי מרקד בין הפסולת למעלה או למטה והבורר בידיים חשיב בורר, וכן כתב הערוך (ערך זר ב'). וע' בס' משנת השבת מה שביאר בזה.

הרי"ף) בשם הריב"ם ועו"ר. וע' במשנ"ב סי' ש"מ סקל"ה בשם המג"א דמותר אפי' מדרבנן (ובטל אורות עמוד קכ"ו האריך בזה). אולם שיטת היראים הובא בהגה"מ פכ"א אות ח' ועו"ר דחייב במעמר אפי' שלא במקום גידולו. וע"ע ברמב"ם בפ"ח הל"ו שכתב דליכא חיוב מעמר אלא כשעשאן גוף אחד (ונחלקו האח' דדעת הגר"ז סי' ש"מ סקט"ו והנשמ"א כלל י"ג סק"א דזהו דוקא שלא במקום גידולו אבל במקום גידולו לא צריך שיעשם גוף אחד, אולם המנח"ח מעמר סק"ב והמרכה"מ ועו"א סברי שאפי' במקום גידולו בעינן שיעשם גוף אחד.)

והנה הרמב"ם פסק כאביי דאין עימור אלא בגידולי קרקע וכ"כ הרא"ש סו"ס ב', אולם האור זרוע סי' נ"ז כתב דקיי"ל כרבא לגבי אביי, וכה"ק הרמ"ך הובא בכס"מ שם על הרמב"ם דהא קיי"ל כרבא בכ"מ (חוץ מיעל קגם), והכס"מ והמג"א סי' ש"מ סקט"ז כתבו דגרסינן רבה. וע"ע ברמ"ך שם שהק' מהא דרבא לקמן עה. דאין דישה אלא בגדולי קרקע (וגם זה מיושב אי גרסינן כאן רבה וכנ"ל) וע' במאירי בסוגיין דאין לדמות דישה לעימור אלא דישה לחוד ועימור לחוד, וע' בס' משנת השבת מה שביאר בזה.

ט"ו) היינו זורה היינו בורר היינו מרקד. ע' ברש"י לקמן קלח. דמבואר החילוק בין בורר למרקד דבורר קטנית בנפה וכברה חשיב בורר דהפסולת למטה, והבורר קמח בנפה וכברה חשיב מרקד דהפסולת למעלה. אולם הר"ח בסוגיין פירש דבנפה